

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ТІНЬОВОГО ТА НЕФОРМАЛЬНОГО СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ

В.М. Кислий, професор, В.В. Кубатко, студентка

Сумський державний університет

Останнім часом тіньова економіка стала великомасштабною проблемою, пов'язаною з економічною й соціальною безпекою держави. Поряд із державним і приватним секторами економіки існує специфічний тіньовий сектор, що становить значну конкуренцію першим двом і негативно впливає на соціально-економічні процеси в суспільстві. Тіньова економіка завдає державі значної шкоди: суттєво зменшує бюджет країни, знижує інвестиційну привабливість, сприяє відтоку вітчизняного капіталу за кордон, стає реальною загрозою національній безпеці України.

Тіньова економіка – фактично не контрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей, тобто такі соціально-економічні взаємини між окремими громадянами, соціальними групами щодо використання діючих форм власності в корисливих особистих і групових інтересах, які приховуються від органів державного управління і самоврядування, громадськості.

Без урахування тіньової економіки неможливо проведення ефективного науково-економічного аналізу на макро- і мікрорівнях, прийняття управлінських і законодавчих рішень на всіх рівнях структур управління в національному господарстві. Нехтування таким багатогранним і суперечливим явищем призводить до серйозних помилок при визначенні макроекономічних показників, неадекватної оцінки найважливіших процесів та тенденцій, тактичних і стратегічних помилок під час прийняття відповідних рішень.

Але при аналізі тіньового сектору економіки необхідно враховувати не лише шкоду, пов'язану з економічними аспектами, але й вплив такої діяльності на навколишнє середовище. При розрахунку еколого-економічних збитків від діяльності господарюючих суб'єктів не враховується шкода, якої завдають домашні господарства та організації, що входять до категорії неформального чи тіньового бізнесу. Для оцінки тіньової економіки на регіональному рівні дослідники використовують різні методи, а саме: оцінка на базі СНР, експертні оцінки, метод сталих взаємозв'язків на основі споживання електроенергії, експрес-методом.

Однак, якщо рівень тінізації ВВП та економіки в цілому можна встановити, то залишається відкритим питання: який обсяг «тіньових» викидів потрапляє в навколишнє середовище та яку частку у «тіньовому» ВВП він становить? Тому особливої актуальності набуває проблема визначення частки «тіньових» викидів у загальному обсязі ВВП регіону та еколого-економічного збитку від них.

Збитки можуть виникнути внаслідок знищення елементів природного середовища, його забруднення викидами, стоками, відходами, виснаженням природних комплексів, нераціональним використанням природних ресурсів, порушенням екологічних зв'язків у середовищі існування живих організмів, в тому числі людини. Збитки можуть проявлятися через деградацію водних комплексів, атмосфери, флори, фауни, ґрунтів, ландшафтів, погіршення здоров'я людей та скорочення тривалості їхнього життя.

Усі процеси забруднення важко врахувати і визначити величину завданих збитків. Економічній оцінці підлягає лише та частина, яку ми бачимо і можемо оцінити, тобто явну, а тому обчислені втрати завжди менші за реальні, вони становлять не більше 35—40 % дійсних втрат. Адже у загальному обсязі витрат не враховуються збитки, завдані тіньовою діяльністю господарських одиниць..

Серед заходів загального характеру, спрямованих на зниження еколого-економічного збитку навіть без поглибленого аналізу можна назвати такі напрямки: підвищення екологічної грамотності населення; підсилення режиму техніки безпеки та контролю за її дотриманням; застосування індивідуальних засобів захисту від факторів екодеструктивного впливу.

Таким чином, для ефективної боротьби зі зростанням еколого-економічних збитків виникає потреба у формуванні міцного теоретико-методологічного апарату, що забезпечить виявлення проблемних зон в еколого-економічній діяльності суб'єктів народного господарства та факторів, які спричиняють зростання тінізації економіки країни.